

ทิศทางกาพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

โดย

สมชัย

เพียรสถาพร

ทิศทางการพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนา ฉบับที่ 6

ชื่อผู้เสนอ นายสมชัย เพียรสถาพร

ตำแหน่ง หัวหน้าฝ่ายศึกษาค้นคว้าและประเมินผล

หน่วยงาน กองแผนงาน กรมป่าไม้

บทคัดย่อ ความสำคัญของป่าไม้ที่มีต่อประชาชนผู้อาศัยอยู่ในเขตรชนบทนั้น เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ทั้งนี้บทบาทของกรมป่าไม้ในงานพัฒนาชนบท จึงควรจะต้องสอดคล้องตามแนวความคิดอันเป็นสากล ดังกล่าวข้างต้นด้วย แต่ตามข้อเท็จจริงแล้วปรากฏว่า บทบาทของกรมป่าไม้ในงานพัฒนาชนบท ยังอยู่ในระดับค่อนข้างน้อย ฉะนั้นที่รัฐให้เห็นถึงความจำเป็นจริงจึงกล่าวได้แก่ การที่กรมป่าไม้มี โครงการพัฒนาชนบทภายใต้ระบบ กชช. เพียง 8 โครงการ เท่านั้น

จนถึงบัดนี้กรมป่าไม้ได้เข้าร่วมในงานพัฒนาชนบทมาจนถึงระยะครึ่งของแผนพัฒนา ฉบับที่ 5 แล้ว ผู้เขียนเห็นว่าในแง่ของการวางแผนแล้ว เป็นโอกาสอันดีที่จะได้ทำการทบทวน บทบาทของกรมป่าไม้ในงานพัฒนาชนบทตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ไปพร้อมๆ กับการพิจารณาหา จุดยืนและทิศทางการพัฒนาชนบทในระยะของแผนพัฒนาฉบับต่อไป

ในตอนต้นของบทความนี้จะกล่าวถึง เจตนารมณ์ของการพัฒนาชนบทและลักษณะของ โครงการพัฒนาชนบทก่อน เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าหลักการสำคัญของการพัฒนาชนบท คืออะไร ลักษณะของโครงการพัฒนาชนบทนั้นเป็นอย่างไร จากนั้นจึงจะเป็นเรื่องบทบาทของ กรมป่าไม้ในการพัฒนาชนบท จุดยืนและทิศทางของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 อันจะเป็นเครื่องชี้ ทิศทางของงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ ซึ่ง เน้นจุดมุ่งความสำเร็จ 3 ประการคือ กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน จุดสาทรรมชนบท และทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นประเด็นสำคัญของบทความนี้

เนื้อเรื่อง การพัฒนาชนบทที่ผ่านมาในอดีตนั้น มีลักษณะของการขาดการประสานระหว่าง สาขาต่างๆ มีการซ้ำซ้อนงานซึ่งกันและกันปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน และประการสำคัญที่สุด ก็คือการขาดความเข้าใจและการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชนบทของประชาชน ทั้งที่งานพัฒนาชนบท ดังกล่าวเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง ด้วยเหตุนี้รัฐบาลอันมี พลเอก เปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี จึงต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดระบบการ พัฒนาชนบทแนวใหม่ขึ้น โดยได้ประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการบริหาร การพัฒนาชนบท พ.ศ. 2524 เพื่อสร้างเอกภาพในการบริหารงานพัฒนาชนบทและได้มีการ ประกาศใช้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี เกี่ยวกับงานพัฒนาชนบทอีกหลายฉบับในเวลาต่อมา

หลักการและเจตนารมณ์ของการพัฒนาชนบท : การประสานงานและความเข้าใจร่วมกัน

โดยที่ปัญหาพื้นฐานของการพัฒนาชนบทที่ผ่านมา นั้น อยู่ที่การขาดการประสานระหว่างฝ่ายต่างๆ ทั้งในภาครัฐบาลและภาคประชาชน อันเนื่องมาจากแต่ละฝ่ายต่างแยกกันทำงานของตนไปคนละทิศคนละทาง ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อก่อให้เกิดความร่วมมือขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) ซึ่งเป็นองค์กรนโยบายระดับชาติ จึงได้กำหนดหลักการและเจตนารมณ์ที่สำคัญของประเทศในการพัฒนาชนบทเพื่อให้หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ได้ใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานไว้ 3 ประการคือ

ประการแรก ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเพิ่มขึ้นในการ เป็นผู้วิเคราะห์ปัญหาและเลือกโครงการของรัฐที่ตนต้องการ สำหรับแก้ปัญหาในหมู่บ้านชนบทของตน

ประการที่สอง ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมมือกันดำเนินการให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการที่ประชาชนในท้องถิ่นยังไม่สามารถดำเนินการแก้ไขปรับปรุงด้วยตนเองได้ และให้ความสำคัญในการ สนับสนุนประชาชนที่ยากจนให้ทั่วถึงมากที่สุด

ประการที่สาม ให้กระทรวงหลักทั้ง 4 คือ เกษตร บมหาดไทย ศึกษา และสาธารณสุข ทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดตั้งแต่ระดับตำบล เพื่อให้ผลงานของโครงการถึงมือประชาชนเร็วขึ้น มีประสิทธิภาพมากขึ้น และลดความซ้ำซ้อนสูญเสียไปในการปฏิบัติงานของรัฐ (1)

โครงการพัฒนาชนบทเป็นอย่างไร : ลักษณะและพื้นที่เป้าหมาย 3 ประเภท

เมื่อกล่าวถึงการพัฒนาชนบท หลายฝ่ายมักเข้าใจว่าการพัฒนาชนบทยากจนแก่ความความเป็นจริงแล้ว แผนพัฒนาชนบท โครงการสร้างงานในชนบทล้วนแล้วแต่เป็นส่วนหนึ่งของ การพัฒนาชนบทแนวใหม่ซึ่งยึดพื้นที่เป็นหลักในการกำหนดวิธีการพัฒนาแท้จริงแล้ว การพัฒนาชนบทนอกเขตที่ยากจน หรือที่เรียกว่า เขตพื้นที่ชนบททั่วไปนั้นยังมีการดำเนินงานอยู่ต่อไป ดังจะเห็นได้จาก การกำหนดให้ทุกจังหวัดจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาจังหวัด (กพจ.) และให้มีคณะกรรมการพัฒนาชนบทระดับจังหวัด (ลกช.) ดังนั้นจึงอาจแบ่งพื้นที่การพัฒนาชนบทได้ดังนี้

พื้นที่ชนบทยากจน ได้แก่พื้นที่ซึ่งมีปัญหาความยากจนหนาแน่น สภาพความยากจนนั้นแสดงให้เห็นในรูปของการขาดแคลนอาหาร การขาดแคลนสัตว์พาหนะที่ได้ในการประกอบ การเกษตร ความเจ็บไข้ได้ป่วยและความไม่รู้ อันเกิดจากการขาดการศึกษา พื้นที่ชนบทยากจนนั้น กำหนดโดยระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการกำหนดพื้นที่เป้าหมาย เพื่อการพัฒนาชนบท ในแผนพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (2525 - 2529) พ.ศ. 2524

ระเบียบฉบับนี้ได้กำหนดพื้นที่ยากจนในระดับอำเภอขึ้นเป็นชั้นแรก⁽²⁾ หลังจากนั้นจึงให้อำเภอ
คัดเลือกพื้นที่เป้าหมายไปหมู่บ้าน เรียงความสำคัญความยากจนหนาแน่น อำเภอละ 50 หมู่บ้าน
ขณะนี้เรามีพื้นที่ยากจนทั้งสิ้น 38 จังหวัด 286 อำเภอและกิ่งอำเภอ 12,555 หมู่บ้าน
พื้นที่ยากจนดังกล่าวกระจายอยู่ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือและภาคใต้ตามลำดับ

ขณะนี้มีการพัฒนาชนบทของส่วนราชการต่างๆ ในเขตพื้นที่ชนบทยากจน
ทั้งสิ้น 32 โครงการ โครงการดังกล่าวมุ่งที่จะแก้ไขปัญหาค่าความเสื่อมโทรมของทรัพยากร
ธรรมชาติเพื่อเพิ่มผลผลิต แก้ไขปัญหาการขาดแคลนบริการของรัฐและการแก้ไขปัญหาการ
ว่างงานในฤดูแล้ง

พื้นที่ชนบททั่วไป ได้แก่พื้นที่ซึ่งอยู่นอกเขตชนบทยากจน โดยทั่วไปแล้วพื้นที่ชนบท
ทั่วไปมีลักษณะ เป็นเขตเกษตรกรรมทั่วๆ ไป ซึ่งรัฐได้เข้าไปจัดระบบการชลประทาน การส่งเสริม
การเกษตร ไร่บางแล้วมีสภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี ปัญหาความยากจนไม่รุนแรงเหมือน
ประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทยากจน โครงการพัฒนาชนบทในพื้นที่ชนบททั่วไปมีทั้งสิ้น 155 โครงการ⁽³⁾

พื้นที่พัฒนาเพื่อความมั่นคง หมายถึงพื้นที่ซึ่งทางกองทัพภาค กอ.รมน. ภาค
ศูนย์ปฏิบัติการกองทัพภาค กอ.รมน. และกองบัญชาการทหารสูงสุดได้ร่วมกันกำหนดเป็นรายหมู่บ้าน
แล้วจัดตั้ง เป็นหมู่บ้านอาสาพัฒนาป้องกันตนเอง (ศพ.) โครงการพัฒนาชนบทในเขตนี้มีอยู่
16 โครงการ⁽⁴⁾

โครงการพัฒนาต่างๆ ซึ่งกระทรวง ทบวง กรม จัดลงในเขตพื้นที่ชนบททั้ง
3 ประเภทข้างต้นนั้น รัฐบาลกำหนดว่าจะต้องมีลักษณะใดลักษณะหนึ่งหรือหลายลักษณะดังนี้

1. เป็นการดำเนินงานในพื้นที่ที่อยู่นอกเขตสุชาภิบาล เขตเทศบาล และ
เขตหน่วยการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งตามกฎหมายพิเศษ
2. เป็นการดำเนินงานที่ประชาชนในพื้นที่ชนบทได้รับประโยชน์โดยตรงในระยะสั้น
3. เป็นการดำเนินงานที่ประชาชนจะได้รับการเรียนรู้หรือที่โครงการสนับสนุน
และความร่วมมือจากกรม ส่วนราชการประจำจังหวัด องค์กรประชาชน หรือประชาชนในพื้นที่⁽⁵⁾

กรมป่าไม้กับงานพัฒนาชนบท

ความสำคัญของป่าไม้ที่มีต่อการพัฒนาชนบทนั้น นอกจากจะอยู่ที่ความจำเป็นใน
การใช้ประโยชน์จากป่าไม้เพื่อการดำรงชีวิตของประชาชนในเขตชนบทแล้ว ป่าไม้ยังมีส่วน
ในการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนอาหารในพื้นที่ชนบทอย่างได้ผล ในรูปของการเป็นแหล่งอาหาร
สัตว์ หรือแหล่งผลิตผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร แนวความคิดในอันที่จะให้ป่าไม้สนองต่อการ
พัฒนาชุมชนชนบทอย่างเก๋ไก๋นั้น ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนครั้งแรก ในประกาศ
ปฎิญาการประชุมป่าไม้โลกครั้งที่ 8 ซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อปี พ.ศ. 2521

ที่ประชุมอันประกอบด้วยผู้แทนจาก 104 ประเทศและองค์กรนานาชาติ 17 องค์กร ได้ประกาศ ปฏิญญาร่วมกันว่า ป่าไม้เพื่อประชาชน โดยมีรายละเอียดที่มุ่งให้ป่าไม้สามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานของชาวชนบท ทั้งในด้านพลังงาน ที่อยู่อาศัย อาหารและยารักษาโรค และสนองตอบต่อการพัฒนาชุมชนชนบทอย่างเต็มที่

กรมป่าไม้ ได้มีส่วนร่วมในระบบการพัฒนาชนบทแนวใหม่ภายใต้การดูแลของ กพร. หลายโครงการด้วยกันโดยอาจสรุปรายละเอียดของโครงการดังกล่าวแยกตามพื้นที่ได้ดังนี้ พื้นที่ชนบทยากจน

1. โครงการพัฒนาดินเค็มภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยปฏิบัติงานหลัก ในขณะที่กรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานสนับสนุน ทำหน้าที่ปลูกป่า เพื่อลดการแพร่กระจายของดินเค็ม และทดแทนป่าไม้ที่ถูกทำลาย ตามโครงการนี้ กำหนดจะปลูกป่าระหว่างปี 2527 - 2529 ปีละ 200 ไร่

2. โครงการปลูกไม้ใช้สอยชุมชน

โครงการที่กรมป่าไม้ เป็นหน่วยงานหลัก กรมพัฒนาที่ดิน เป็นหน่วยงานสนับสนุน เน้นกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมให้ประชาชนปลูกป่าในพื้นที่ของตนเอง เพื่อจะได้มีไม้ใช้สอย โดยไม่ต้องเข้าไปบุกรุกทำลายป่าธรรมชาติ โครงการนี้ เป้าหมายที่จะผลิตกล้าไม้จำนวน 138 ล้านต้น เพื่อนำไปแจกจ่ายให้ประชาชนปลูกป่าจำนวน 34,600 ไร่ ในระหว่างปี 2527 - 2529

พื้นที่ชนบททั่วไป

คณะกรรมการประสานแผนระดับชาติและแผนส่วนภูมิภาค ได้กำหนดให้ แผนงาน/โครงการของกรมป่าไม้ที่มีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาชนบท เป็นโครงการที่จะต้อง ประสานแผนกับจังหวัดในเขตพื้นที่ชนบททั่วไป 5 โครงการด้วยกันคือ

แผนงานปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน

1. งานจัดที่ดินให้ราษฎรทั่วถิ่นในป่าสงวนแห่งชาติ (สชก.)

2. งานจัดหมู่บ้านป่าไม้

แผนงานอนุรักษ์ป่าไม้

3. โครงการพัฒนาเกษตรป่าไม้ที่สูง

4. งานปลูกป่า

5. โครงการส่งเสริมราษฎรให้ยับยั้งภัยในการป้องกันและบำรุงรักษาป่าไม้

พื้นที่พัฒนาเพื่อความมั่นคง

กรมป่าไม้มีส่วนร่วมในงานพัฒนาชนบทในเขตพื้นที่เพื่อความมั่นคง เพียงโครงการเดียว คือ โครงการปลูกป่า ซึ่งเน้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมให้ราษฎรในเขตหมู่บ้าน อพป. จำนวน 800 หมู่บ้าน ปลูกป่าหมู่บ้านละ 7 - 10 ไร่

ดังที่กล่าวมาแล้วจะเห็นว่าโครงการพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของ กชช. เพียง 8 โครงการ เท่านั้น หากจะเปรียบเทียบกับบทบาทในการพัฒนาชนบทของส่วนราชการในสังกัดกระทรวง เกษตรและสหกรณ์ อาทิเช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมประมงแล้ว อาจกล่าวได้ว่าบทบาทและการมีส่วนร่วมในงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ยังจำกัดอยู่ ทั้งที่ป่าไม้และการพัฒนาชนบทนั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด ยากที่จะแยกจากกันโดยเด็ดขาดได้

อย่างไรก็ตามยังมีโครงการของกรมป่าไม้อีกมากซึ่งขณะนี้ได้ดำเนินการอยู่ในพื้นที่แล้ว และมีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาชนบท โครงการเหล่านี้ได้แก่ โครงการเกษตร-ป่าไม้ โครงการส่งเสริมการปลูกป่าภาคเอกชน โครงการปลูกป่าฟื้นฟูชนบท โครงการปลูกป่าแบบประชาอาสา ดังนี้ หากจะได้เร่งรัดจัดโครงการดังกล่าวข้างต้นเข้าอยู่ในระบบของ กชช. โดยเร็วแล้ว เชื่อว่าจะได้รับการสนับสนุนให้ดำเนินการในพื้นที่ชนบทอย่างกว้างขวางแน่นอน

แผนพัฒนา ฉบับที่ 6 : ต้องแก้ปัญหาการว่างงาน

การพิจารณาถึงทิศทางของงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในอนาคตนั้น จะละเลยแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 ไปเสียมิได้ เพราะแผนระดับชาตินั้นย่อมกำหนดทิศทางการปฏิบัติงานของส่วนต่างๆ รวมทั้งกรมป่าไม้ไว้ด้วย การปฏิบัติงานของส่วนใดถ้าไม่สอดคล้องกับแผนระดับชาติก็ยากที่จะประสบผลสำเร็จได้

ดัชนีชี้ให้เห็นถึงปัญหาพื้นฐานที่คาดว่าจะต้องเกิดขึ้นในช่วงระยะของแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 ก็คือ เรื่องของการจ้างงานกับการมีงานทำ ผลจากการพัฒนาในระยะแรกที่เน้นการสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการส่งเสริมอุตสาหกรรมภายในประเทศซึ่งใช้เครื่องมือเครื่องจักรจากต่างประเทศอย่างขนานใหญ่ เป็นผลให้การจ้างงานลดลง ความเป็นจริงที่เกิดขึ้นก็คือ ในระยะของปี 2503 - 2516 อัตราเพิ่มของผลผลิตอุตสาหกรรมของประเทศอยู่ในเกณฑ์สูงถึงร้อยละ 10 แต่ปรากฏว่าภาวะการจ้างงานกลับมิได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นตามสัดส่วนที่ควรเป็น คงเพิ่มขึ้นเพียงร้อยละ 7 ต่อปีเท่านั้น⁽⁶⁾ ในระยะหลังที่อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศอยู่ในระดับต่ำจนไม่สามารถรองรับแรงงานที่มีอยู่ได้ เป็นผลให้ปัญหาการ

ว่างงานปรากฏให้เห็นเด่นชัดในรูปของ คนว่างงานเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะงานในภาค
รัฐบาล มีคนว่างงานหลังจากจบการศึกษามากขึ้น

มนุษย์นั้นถือว่าเป็นทรัพยากรประเภทหนึ่ง หากละเลยต่อปัญหาการว่างงานแล้ว
ย่อมจะมีผลกระทบไปถึง เรื่องคุณภาพและความเป็นอยู่ของคน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จึง เป็น
สิ่งจำเป็น ความสำคัญดังกล่าวจะส่งผลให้ปัญหาการว่างงานและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็น
ปัญหาใหญ่ที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญต่อไปในอนาคต กว๊ายเหตุนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
การเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งรับผิดชอบการวางแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 จึงได้กำหนดจุดยืน
ของตนไว้ดังนี้

1. ปัญหาการจ้างงานทำและทรัพยากรมนุษย์จะไม่ถูกทอดทิ้งอีกต่อไป จะได้รับการ
สนับสนุนให้เป็นเป้าหมายหลักประการหนึ่งในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6

2. สำหรับการเลือกวิธีการที่จะจัดทางด้านสาขาต่างๆ นั้น จะต้องคำนึงว่าจะ
จัดอย่างไรจึงจะมีการจ้างงานมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบสาขาทางด้านการผลิตหรือรูปแบบ
สาขาทางด้านสถานะการจ้างงานทำ

ส่วนกลยุทธ์หลักที่ใช้ในมืออยู่หลายทาง เช่น การจ้างงานโดยอาศัยแบบจำลองของ
ประเทศอินเดีย หรือแนวอุตสาหกรรมซึ่ง เน้นการพัฒนาส่วนรวบ ซึ่งจะต้องพิจารณาว่าจะใช้
กลยุทธ์แบบใดจึงจะเหมาะสมกับสภาพสังคมและสถานการณ์ในประเทศของเรา (7)

มีประเด็นที่ควรพิจารณาประการหนึ่งก็คือ โครงการพัฒนาชนบทของรัฐบาลซึ่ง
กำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ อาทิเช่น โครงการประมงหมู่บ้าน โครงการธนาคารโค-กระบือ
หรือโครงการปลูกไม้ใช้สอยชุมชนแล้วแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเพิ่มรายได้ การเพิ่ม
ผลผลิตและการจ้างงานทำไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการจ้างงานทำทันที หรือการจ้างงานทำต่อเนื่อง
กว๊ายเหตุนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า การพัฒนาชนบทจะยังคง เป็นนโยบายหลักสำคัญ ที่จะต้องดำเนินการ
อย่างต่อเนื่องในช่วงระยะของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 และเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องมีการ
ปรับปรุงแนวทางการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ทิศทาง การพัฒนาชนบทในอนาคตจึงควรจะได้รับจากการพัฒนาในสาขาซึ่งยังมี
บทบาทน้อยในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างอุตสาหกรรมต่างจังหวัด
หรืออุตสาหกรรมชนบท การขยายนโยบายการพึ่งตนเองในรูปกองทุน เฉพาะกิจต่างๆ ให้เป็น
กองทุนพัฒนาหมู่บ้านอันเป็นการวางรากฐานการพึ่งตนเองขององค์กรระหว่างตำบล-หมู่บ้าน
และประการสุดท้ายคือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในชนบทเพื่อให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบท
สามารถตัดสินใจได้มากขึ้น (8)

งานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6

ทิศทางของงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในอนาคตนั้น ควรจะสอดคล้องกับ
แนวนโยบายหลักของแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 ซึ่ง เน้นการแก้ปัญหาการว่างงาน ด้วยการสร้างงาน
ที่มีรายได้ถาวรให้กับคนในท้องถิ่นชนบท หากจะยึดหลักการข้างต้นเป็นแนวทางการพิจารณาแล้ว
งาน/โครงการต่อไปนี้ ควรจะได้รับการพิจารณาบรรจุไว้ในแผนงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้

การส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่า : แก้ไขปัญหาว่างงาน สร้างอุตสาหกรรมชนบท

การพัฒนาชนบทจะบรรลุเป้าหมายได้นั้นจะต้องประกอบด้วยนโยบายด้านต่างๆ
ที่สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกันนโยบายดังกล่าวได้แก่ นโยบายการพัฒนาการ เกษตร
เพื่อเพิ่มผลผลิตและพัฒนารายได้ของประชาชนในชนบท นโยบายการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน
ซึ่งมุ่งเปลี่ยนแปลงสังคมชนบทจากที่มีลักษณะดั้งเดิมและไม่มีระบบ มาสู่ลักษณะที่เป็นวิทยาศาสตร์
นโยบายพัฒนาคุณภาพของทรัพยากร อันมีผลต่อการเพิ่มผลผลิตโดยตรง และนโยบายพัฒนาและ
ปรับปรุงการกระจายรายได้ที่เป็นธรรม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การจ้างงาน สินเชื่อการ เกษตร
และ บริการสวัสดิการอื่นๆ (9)

การส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่า สามารถตอบสนองนโยบายทั้ง 4 ประการดังกล่าว
ข้างต้นได้เป็นอย่างดีเพราะ การปลูกป่าเอกชน เป็นการพัฒนาทางด้านการเกษตรสาขาหนึ่ง
นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งสร้างงานอาชีพ และรายได้ถาวรให้กับคนในท้องถิ่นชนบท ซึ่งช่วยให้
เกิดการกระจายรายได้ที่เป็นธรรมขึ้น ประการที่สำคัญยิ่งก็คือการปลูกป่าร่วมกันของประชาชน
เป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการฝึกฝนเพิ่มพูน ความรู้ความสามารถให้แก่ประชาชนในการใช้แรงงาน
เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการร่วมกิจกรรมของชุมชนในระดับที่สูงขึ้น ซึ่งถือว่าเป็นการพัฒนา
คุณภาพของคนอื่นเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่สุดประเภทหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ กรมป่าไม้จึงสมควรจะเสนอให้รัฐบาลได้กำหนดให้ โครงการส่งเสริม
ให้เอกชนปลูกป่า เป็นโครงการพัฒนาชนบทประเภทหนึ่ง ทั้งนี้เพื่อมุ่งทางการขอรับการสนับสนุน
ทางด้านทรัพยากรอันจะช่วยให้มีการปฏิบัติงานส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่าอย่างจริงจังและเป็น
ระบบมากกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนี้

แนวทางการส่งเสริมให้เอกชนปลูกป่าเพื่อการพัฒนาชนบท นั้น ควรแยกลักษณะ

วิธีการส่งเสริมตามกลุ่มเป้าหมายดังนี้

(1) เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เป็นวัตถุดิบประเภทต่างๆในท้องถิ่น
 โรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเหล่านี้ได้แก่ โรงเลื่อยจักร โรงบ่มใบยาสูบ โรงงานเครื่องเคลือบ โรงงานไม้สีตีไฟ โรงงานทำหลอดค้าย โรงงานเผาปูนขาว โรงงานปลาป่น ฯลฯ
 รัฐบาลควรกำหนดมาตรการทางกฎหมายบังคับให้เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมประเภทนี้ ทำการปลูกป่า เพื่อใช้ไม้เป็นวัตถุดิบหรือเชื้อเพลิงในกิจการของตนเองอาจจะเป็นการเช่าที่ดินของรัฐปลูกป่า หรือปลูกป่าในที่ดินกรรมสิทธิ์ของตนเองก็ได้ หากเจ้าของโรงงานเหล่านี้ไม่ประสงค์จะปลูกป่าเอง อาจมอบปรนินให้จัดหาไม้จากสวนป่าเอกชนอื่นมาเพื่อใช้เป็นวัตถุดิบก็ได้ มาตรการทางกฎหมายหรือข้อบังคับดังกล่าวในระยะแรกควรมีให้เวลาสำหรับการจัดระบบกรหาวัตถุดิบหรือเชื้อเพลิงระหว่าง 3-5 ปี ซึ่งเป็นระยะที่สวนป่าที่ปลูกไว้จะสามารถให้ผลผลิตรุ่นแรกได้

การที่เสนอให้ยึดเอาเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมในท้องถิ่นเป็นเป้าหมายหลักก็เนื่องจาก เจ้าของโรงงานเหล่านี้มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง ทำให้มีความพร้อมในการลงทุนปลูกป่า หรือ ซื้อไม้จากสวนป่ามาเป็นวัตถุดิบสำหรับกิจการของตน ซึ่งปัจจุบันต้องประสบปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบหรือเชื้อเพลิงอยู่แล้ว ผู้เขียนเชื่อว่าข้อบังคับดังกล่าวจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการลงทุนในอุตสาหกรรมดังกล่าวอย่างรุนแรง แต่ผลดีที่ได้รับจะมีมากกว่า เช่น ทำให้ได้พื้นที่ป่าไม้เพิ่มขึ้นโดยรัฐไม่ต้องลงทุนปลูกป่าเอง ก่อให้เกิดการสร้างงาน และการกระจายรายได้ และที่สำคัญก็คือเป็นการสร้างตลาดไม้รองรับไม้จากสวนป่าเอกชนอื่นถือว่า มาตรการส่งเสริมการปลูกป่าอย่างหนึ่ง

(2) สภาตำบล ถือเป็นองค์กรซึ่งประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานมากพอสมควร การปลูกป่าของสภาตำบลควรจะเป็นการในกรณีนี้ที่เจ้าของโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่เป็นวัตถุดิบในท้องถิ่น ไม่ประสงค์จะปลูกป่าเอง ซึ่งอาจมอบหมายให้สภาตำบลเป็นผู้ปลูกป่าแทนโดยในระยะเริ่มแรกอาจให้ฝ่ายเจ้าของโรงงานอุตสาหกรรม เป็นผู้อุดหนุนค่านเงินทุนในลักษณะเงินเชื่อให้กับสภาตำบลผู้ปลูกก่อน โดยมีข้อผูกพันให้ขายไม้คืนแก่โรงงานอุตสาหกรรมผู้ให้สินเชื่อ พื้นที่ปลูกป่าของสภาตำบลอาจได้จากการเช่าพื้นที่ของรัฐ หรือใช้ที่สาธารณะประโยชน์ประจำตำบลก็ได้ แต่ในกรณีนี้สิ่งที่จำเป็นก็คือ รัฐจะต้องเข้ามาบีบบังคับและเกี่ยวข้องในด้านการให้คำแนะนำทางวิชาการการจัดทำข้อตกลง

เกี่ยวกับการซื้อขายไม้ และการวางหลักเกณฑ์จัดการผลประโยชน์ที่ได้จากการขายไม้

การส่งเสริมบทบาทของสภาตำบลในการปลูกป่านั้นมีความเป็นไปได้สูงในอนาคต เพราะขณะนี้คณะกรรมการสร้างงานในชนบท ได้มีมติให้ โครงการปลูกป่าชุมชนเป็นโครงการสร้างงานในชนบทประเภทหนึ่งแล้ว (10) เมื่อเป็นเช่นนี้จะทำให้การปลูกป่าของสภาตำบลสามารถขอรับการสนับสนุนงบประมาณของโครงการสร้างงานในชนบทได้

(3) เกษตรกรรายย่อย ควรดำเนินการส่งเสริมในหลักการเกี่ยวกับสภาตำบล โดยเฉพาะอย่างยิ่งคว้านดินเชื้อเพื่อการปลูกป่า และการเข้ามามีบทบาทในโครงการปลูกป่าชุมชนในโครงการสร้างงานชนบทของเกษตรกรรายย่อย ควรจะได้รับการสนับสนุนด้านการเพาะกล้าไม้เพื่อขายให้กับสภาตำบลปลูก และดำเนินการให้แรงงานในการปลูกและบำรุงรักษาต้นไม้

(4) เอกชนผู้เช่าพื้นที่ของรัฐเพื่อทำประโยชน์ เอกชนในที่นี้หมายถึง เอกชนผู้เช่าพื้นที่ป่าสงวนรายใหญ่ ซึ่งมีขนาดการเช่าตั้งแต่ 500 ไร่ขึ้นไป ซึ่งในขณะนี้กรมป่าไม้ได้กำหนดเงื่อนไขในการอนุญาตไว้แล้ว แต่ผู้เขียนเห็นว่ายังขาดข้อกำหนดหรือเงื่อนไขที่สำคัญ ซึ่งจะเอื้ออำนวยต่อการสร้างงานและกระจายรายได้ในชนบทประการหนึ่งไป เงื่อนไขนั้นก็คือ การกำหนดให้ผู้ขอรับอนุญาตจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเกษตร ผู้เขียนมีความเห็นว่าผู้เช่าพื้นที่ป่าของรัฐรายใหญ่นั้น ล้วนแล้วแต่มุ่งที่จะใช้พื้นที่เพื่อปลูกพืชทางการเกษตร เป็นวัตถุประสงค์หลัก ส่วนการปลูกไม้ป่าหรือไม้ยืนต้นอื่นนั้นเป็นเพียงวัตถุประสงค์รองที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามเงื่อนไขที่รัฐกำหนดไว้ ทั้งนี้หากจะส่งเสริมให้เกิดการสร้างงานในชนบทและการกระจายรายได้อย่างแท้จริงแล้วจำเป็นต้องกำหนดเงื่อนไขในการเช่าพื้นที่ของรัฐ สำหรับผู้เช่ารายใหญ่ว่า ผู้เช่าพื้นที่ของรัฐขนาดตั้งแต่ 500 ไร่ขึ้นไปจะต้องจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเกษตรไว้ในพื้นที่ที่ขออนุญาต หรือในพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งอยู่ไม่ห่างไกลจนเกินไป โรงงานอุตสาหกรรมเกษตรดังกล่าว อาจเป็นโรงงานแปรรูปวัตถุดิบเบื้องต้น ก่อนนำส่งโรงงานอุตสาหกรรมหลักขนาดใหญ่ก็ได้ โรงงานอุตสาหกรรมชนบทเหล่านี้สามารถ จัดตั้งได้ในกรณีที่มีการปลูกไม้ยางพารา , ปาล์มน้ำมัน, อุตสาหกรรมไม้คอกไม้ประดับ ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป การส่งเสริมการปลูกป่ามีผลโดยตรงกับการสร้างอุตสาหกรรมชนบทให้เกิดขึ้นทำให้มีการสร้างงานที่มีรายได้ถาวร เกิดขึ้นในพื้นที่ชนบทซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของคนส่วนใหญ่ของประเทศ อันจะกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาการเกษตร ซึ่งเป็นเป้าหมายหลักอันหนึ่งของการพัฒนาชนบท

กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน : ผลิตยผลจากป่าไม้สร้างกันได้

ดูเหมือนว่าการดำเนินงานพัฒนาชนบทในลักษณะของการทุนเฉพาะกิจ จะเป็นเรื่องใหม่สำหรับกรมป่าไม้ แต่ที่แท้จริงแล้ว กรมป่าไม้มีการดำเนินงานในลักษณะกองทุนเฉพาะกิจมานานแล้ว นั่นคือ กองทุนหมุนเวียนคนคว่ำเกี่ยวกับป่าสน เพียงแต่การดำเนินงานของกรมป่าไม้นั้นยังมีเข้าลักษณะการพัฒนารวม เพราะผู้ดำเนินงานเป็นข้าราชการกรมป่าไม้ล้วนๆ ราษฎรหรือประชาชนในท้องถิ่นไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการผลประโยชน์อันเกิดขึ้นจากกองทุนนั้นๆแต่อย่างใด

สำหรับส่วนราชการอื่น อาทิเช่น กรมพัฒนาชุมชน กรมปศุสัตว์ กรมประมงหรือสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขแล้ว กองทุน/เงินทุนพัฒนาเฉพาะกิจระดับหมู่บ้านในงานพัฒนาชนบทเป็นเรื่องใหม่แต่ประการใด เพราะมีการดำเนินกิจกรรมดังกล่าวในงานพัฒนาชนบทของหน่วยงานข้างต้น ทั้งในพื้นที่ชนบทยากจนและพื้นที่ชนบททั่วไป

ในระยะของแผนพัฒนาฉบับที่ 5 นั้น กิจกรรมของกองทุน/เงินทุนเฉพาะกิจด้านป่าไม้ ถูกมองข้ามไปทั้งๆที่มีความเป็นไปได้ในการดำเนินการสูงกว่าบางโครงการที่ส่วนราชการต่างๆดำเนินงานอยู่ในขณะนี้มาก เพราะกิจกรรมด้านป่าไม้นั้นผลผลิตที่ได้สามารถจำหน่ายได้ในราคาพอสมควรนับตั้งแต่ผลผลิตในรูปไม้รสกล ไม้พื้น น้ำยั้ง ไม้กวัก หรือผลผลิตทางการเกษตรอันได้จากการดำเนินโครงการแบบป่าไม้-เกษตร ดังนี้จึงสมควรจะพิจารณากำหนดการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้ ขึ้นในงานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้

คำถามแรกที่ถูกตั้งขึ้นที่จะจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านด้านป่าไม้ ขึ้น ก็คือ จะระดมเงินทุนจากแหล่งใด มาจัดตั้งเป็นกองทุน คำตอบที่จะได้รับก็คือ จะต้องพิจารณาว่าโครงการของส่วนราชการต่างๆที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ได้แหล่งเงินมาจากที่ใดบ้าง

แหล่งที่มาของเงินทุนเพื่อจัดตั้งกองทุน/เงินทุนพัฒนาเฉพาะกิจ ซึ่งส่วนราชการต่างๆดำเนินงานพัฒนาชนบทอยู่ในขณะนี้ สามารถแยกได้ 3 ประเภทคือ

1. ประเภทจัดตั้งโดยงบประมาณแผ่นดิน ประเภทนี้แบ่งย่อยได้เป็น 4 กลุ่ม คือ
กลุ่ม ก. จ่ายขาดจากงบประมาณแผ่นดินเป็นเงินทุนหมุนเวียน
กลุ่ม ข. จ่ายขาดจากงบประมาณแผ่นดินให้เป็นเงินทุนของหมู่บ้าน โดย

ราษฎรไม่ต้องมีเงินทุนสมทบ

กลุ่ม ค. จ่ายขาดจากงบประมาณแผ่นดินให้เป็นเงินทุนของหมู่บ้าน โดย
ราษฎรต้องปีเงินสมทบ

กลุ่ม ง. วัตถุประสงค์จากการดำเนินโครงการพัฒนาชนบทของส่วนราชการ
เช่น เงินทุนจากโครงการธนาคารข้าว โครงการประมงหมู่บ้าน และโครงการสัตว์ขนาดเล็ก

2. ประเภทจัดตั้งโดยการระดมทุนจากสมาชิกกลุ่ม

3. ประเภทจัดตั้งโดยได้รับเงินช่วยเหลือจากองค์การต่างประเทศ

ทั้ง 3 ประเภทมีลักษณะการดำเนินงานแตกต่างกัน อาทิเช่น การให้กู้ยืมเงิน
เพื่อให้เกษตรกรนำไปลงทุนการให้วัสดุสิ่งของเพื่อช่วยเพิ่มผลผลิตโดยให้หมุนเวียนภายในหมู่บ้าน
การให้กู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำ เมื่อดำเนินการมีกำไรจะปันผลให้กับสมาชิก การ
ให้ยืมโคกระบือด้วยการผ่อนส่งโดยไม่มีดอกเบี้ย ผลผลิตของกองทุนคือลูกโค-กระบือที่เกิดขึ้น
เวลา

ดังนั้นจึงอาจจะหาคำตอบได้ว่า การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านค้ำปากไม้ นั้น ใน
ระยะแรกรัฐบาลอาจต้องให้ความสนับสนุนโดยออกเงินสมทบให้ส่วนหนึ่งในการจัดทำ โครงการ
พัฒนาต่างๆ อาทิเช่น โครงการปลูกป่า โครงการเลี้ยงช้างในส่วนป่า โครงการเลี้ยงสัตว์ป่า
ในเชิงพาณิชย์ หรือแม้แต่โครงการป่าไม้-เกษตร นอกจากนี้จะต้องให้ความช่วยเหลือทางด้าน
วิชาการด้วย อาทิเช่น การวางแผนโครงการสำหรับการบริหารกองทุน ซึ่งจะมีเงินรายได้
หรือคอกกอกผลจากโครงการ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยนั้น ควรมอบหมายให้ประชาชนเป็นผู้บริหารและ
ควบคุมดูแลกันเอง

การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านค้ำปากไม้ นั้น ควรจะเป็นประเด็นสำคัญในการ
พัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 เพราะนอกจากจะเป็นการสนองนโยบายการ
ซึ่งตนเองในชนบทแล้ว ยังช่วยส่งเสริมให้เอกชนได้มีส่วนในการสนับสนุนการพัฒนาชนบทร่วมกับ
กรมป่าไม้ โดยผ่านกองทุนดังกล่าว ซึ่งจะช่วยแบ่งเบาภาระทางด้านการขยายการของรัฐบาลได้
เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อีกทางหนึ่ง เพราะจะช่วยให้ประชาชน
ในท้องถิ่นชนบทมีความสามารถในการตัดสินใจด้วยตัวเองโดยถูกวิธี เพิ่มความรู้และทักษะในการ
ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งจะเป็นผลให้ประชาชนในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

จากข้อมูลที่เสกมาแล้วข้างต้น อาจเห็นได้ชัดเจนว่า ทิศทางการพัฒนาชนบท
ของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 นั้น มีแนวโน้มในการที่จะมุ่งไปสู่เรื่องสำคัญ 3 ประการ

คือ การส่งเสริมการปลูกป่า การจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้านค่านป่าไม้ และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันจะช่วยแก้ไขปัญหาการว่างงานในชนบท ทำให้เกิดการพัฒนาการเกษตร การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม และการประชากรที่มีคุณภาพในพื้นที่ชนบท อย่างไรก็ตาม มีปัญหาสำคัญสองประการที่จะต้องได้รับการพิจารณา คือ ประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนาชนบท ซึ่งได้แก่ หัวหน้าโครงการและป่าไม้อำเภอซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่อยู่ในพื้นที่ นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะทำให้งานพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ ประสบผลสำเร็จหรือล้มเหลว เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการวางแผนและเป็นจุดสุดท้ายที่ต้องนำแผนไปปฏิบัติ ผู้เขียนเคยเสนอให้มีการคัดเลือกตัวบุคคลผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวอย่างเข้มงวด โดยเน้นให้มีความรู้ความเข้าใจในการวางแผนและสามารถนำแผนไปปฏิบัติดังที่ส่วนราชการอื่น เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมปศุสัตว์ ได้ถือปฏิบัติอยู่แล้ว แต่ขอเสนอด้งกล่าวก็ไม่ได้รับการตอบสนองแต่ประการใด ประการที่สองก็คือ ถึงเวลาแล้วหรือยังที่กรมป่าไม้ จะต้องทบทวนบทบาทของตัวเองว่า งานพัฒนาชนบทที่ดำเนินงานอยู่ในขณะนี้ มีนโยบายอะไรบ้างที่ถูกละเลยมิไ้จนมาใช้นโยบายใดบ้างที่ดำเนินการอยู่ในขณะนี้และยังไม่เกิดผลเท่าที่ควร ซึ่งคำตอบที่ได้คงจะช่วยกำหนดทิศทางการพัฒนาชนบทของกรมป่าไม้ในแผนพัฒนาฉบับที่ 6 ได้เป็นอย่างดี.

เชิงอรรถ

- (1) วารสารเศรษฐกิจและสังคม ปีที่ 19 ฉบับที่ 5 เดือนกันยายน - ตุลาคม พ.ศ. 2525
คำถาม : คำตอบเกี่ยวกับแผนพัฒนาจังหวัดประจำปี หน้า 28
- (2) ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ คู่มือระบบบริหารการพัฒนาชนบท หน้า 27-34
- (3) ก. หน้า 92-98
- (4) ก. หน้า 83-84
- (5) ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการประสานแผนพัฒนาจังหวัดประจำปีกับแผนของกระทรวง พ.ศ. 2525
- (6) ดร. สนั่น สิงห์เสนห์ การกำหนดรูปแบบเพื่อนำไปสู่ความสัมพันธ์ในทางสร้างสรรค์ระหว่างภาครัฐ ขาดและภาคเอกชน

- (8) นายโอสถ บันเปี่ยมวิทย์ การพัฒนาชนบทยากจนในระยะครึ่งแผนพัฒนาฉบับที่ 5 และทิศทางการพัฒนาในแผนพัฒนาฉบับที่ 6
- (9) ดร.กำพล อุดลย์วิทย์ และ ดร.ชัยวัฒน์ คนจริง การกำหนดนโยบายร่วมในการพัฒนาชนบท วารสารเศรษฐศาสตร์เกษตร ปีที่ 2 ฉบับที่ 1 มกราคม 2526
- (10) หนังสือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ที่ กษ 0208/2501 ลงวันที่ 2 ตุลาคม 2527 เรื่อง การจัดทำโครงการสวนป่าชุมชนเข้าในโครงการ กสช.ปี2528
-